

Päällekkäistyneet oppimisvaikeudet 3 op -koulutuksen keskeisimmät sisällöt

KOULUTUKSEN SISÄLLÖT

Oppimisen haasteet kuten lukivaikeus, matematiikan oppimisvaikeus ja tarkkaavuushäiriö esiintyvät usein samanaikaisesti. Kasautuessaan nämä ongelmat aiheuttavat haastavampia oppimisen ja koulusuoriutumisen ongelmia kuin erillisinä esiintyessään. Koulutuksessa pyritään antamaan välineitä näiden oppimisen haasteiden tunnistamiseen, erottamiseen ja toisaalta tukikeinojen suunnitteluun.

Koulutuksen sisältöjä ovat mm.

- Lukemisen, matematiikan ja tarkkaavuuden vaikeudet
- Erillisten ja päällekkäisten oppimisvaikeuksien kognitiivinen tausta
- Päällekkäisten oppimisvaikeuksien arviointi ja tunnistaminen
- Tukikeinojen suunnittelun lähtökohtia.

Koulutus koostuu kahdesta lähiovetuspäivästä sekä näiden päivien välissä tehdystä oppimistehtävästä. Toisena lähiovetuspäivänä syvennetään teoriatietao ja vedetään yhteen oppimiskokemuksia sekä vaihdetaan ajatuksia hyviksi koetuista toimintamalleista.

ENSIMMÄINEN LÄHIPÄIVÄ

Mitä oppimisvaikeudet ovat?

- Oppimisvaikeudet ovat yleisiä: Noin 10-20 prosentilla ihmisistä on jonkinlaisia oppimiseen liittyviä vaikeuksia.
- Erityisillä oppimisvaikeuksilla viitataan yleensä lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksiin (lukivaikeuksiin) sekä matemaattisiin oppimisvaikeuksiin.
- Oppimista voivat kuitenkin vaikeuttaa myös muut syyt kuin erityiset oppimisvaikeudet, esimerkiksi neuropsykiatriset häiriöt kuten ADHD tai autismin kirjon piirteet.
- Oppimisvaikeudet liittyvät hermoston toimintahäiriöihin ja ovat usein geneettisesti periytyviä. Ympäristöstä saatu tuki voi helpottaa oppimisvaikeuksia.
- Oppimisvaikeuksista puhuttaessa on hyvä huomata, että koulunkäynnin ongelmien ilmenemiseen voivat vaikuttaa oppimisvaikeuksien lisäksi myös muut oppimiseen vaikuttavat tekijät kuten arjen rutiinit, koulun tai kodin vuorovaikutussuhteet sekä ohjaustavat.

Miksi päällekkäisten oppimisvaikeuksien tunnistaminen on tärkeää?

- Oppimisvaikeudet päällekkäistyvät kohtuullisen usein ja on tavallista, että henkilöllä arjessa ilmenee oppimisvaikeutta useammilla taitoalueilla. Esimerkiksi ADHD-diagnoosin saaneista 70-90%:lla on vähintään yksi päällekkäinen diagnoosi.
- Päällekkäistyessään oppimisvaikeuksista koituu suurempaa haittaa kuin niiden esiintyessä erikseen, koska niiden vaikutus toimintakykyyn on laajempi ja oppilaan käytössä on usein vähemmän kompensointikeinoja.
- Toisen vaikeuden olemassaolo voi vaikuttaa ensimmäisen kulkuun tai sen hoitamiseen, siksi päällekkäistyminen on hyvä huomioida oppimista arvioitaessa. Vaikeuksien vain osittainen tunnistaminen saattaa johtaa puutteellisiin tai väärnlaisiin tukitoimiin.

- Oppimisvaikeudet ovat luonteeltaan pitkäkestoisia ja ilman riittävää tukea johtavat usein kumuloituviiin ongelmiin. Varhainen tunnistaminen ja tukeminen ennaltaehkäisevät oppimisvaikeuksien kumulatiivista vaikutusta ja sekundaarisia oppimisen pulmia.
- Yhteistyö vanhempien, opettajien ja muiden ammattilaisten kesken on ensiarvoisen tärkeää lapsen oppimisvaikeuksien arviointiprosessissa ja tarvittavien tukitoimien suunnittelussa. Tarvittaessa varsinaisen diagnoosin tekee lääkäri, mutta esimerkiksi luki-vaikeuden voi todeta psykologi tai erityisopettaja.
- Oppilaalla on oikeus saada tarvitsemansa oppimisen ja koulunkäynnin tuki jo ennen vaikeuden nimeämistä diagnoosin asettamista. Usein tarkempi arviointi tai diagnoosi antaa tukea ja voi tarkentaa tukitoimien suuntaa.
- Tässä koulutuksessa käsitellään lukivaikeuksien, matemaattisten oppimisvaikeuksien ja tarkkaavuuden vaikeuksien päällekkäistymistä. On kuitenkin hyvä huomata, että myös monet muut kehitykselliset vaikeudet kuten kehityksellinen kielihäiriö, motoriset ongelmat tai sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet vaikuttavat omalta osaltaan oppimiseen.

Mitä tiedämme oppimisvaikeuksien päällekkäistymisen syistä?

- Kunkin oppimisvaikeuden taustalla on havaittu kognitiivisia tekijöitä, joiden ajatellaan vaikuttavan oppimisvaikeuden syntyyn tai vaikeusasteeseen. Koulutuksessa on käyty läpi kunkin oppimisen vaikeuden yksilöllisiä syitä ajantasaiseen tutkimustietoon perustuen.
- Osa kognitiivisista tekijöistä voi vaikuttaa useamman oppimisvaikeuden ilmenemiseen: esimerkiksi prosessointinopeuden on havaittu liittyvän sekä lukemisen, matematiikan että tarkkaavuuden vaikeuksiin.
- Kognitiivisten tekijöiden lisäksi monet ympäristötekijät muokkaavat vaikeuksien ilmiä. Erityisesti tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen tukemisessa ympäristöllä on keskeinen rooli. Ympäristö ei kuitenkaan aiheuta oppimisvaikeuksia.
- Nykytietämyksen valossa oppimisvaikeuksien tausta on monitekijäinen: eri riskitekijät ja suojaavat tekijät ovat monimutkaisessa vuorovaikutuksessa keskenään ja vaikuttavat vaikeuksien yksilölliseen ilmenemiseen. Monitekijäisyydestä johtuen oppimisen vaikeudet näyttäytyvät eri yksilöillä hyvinkin eri tavoin, minkä vuoksi tuki on suunniteltava aina yksilöllisesti.

Mitä pitäisi huomioida tukitoimien suunnittelussa?

- Tukitoimien pohjana on riittävän kattava arviointi. Arvioinnin tulokset ohjaavat tukitoimien suunnittelua. Vaikka tukitoimien suunnittelussa voidaan käyttää hyödyksi joitain yleisiä tukemisen periaatteita, tukitoimet on aina suunniteltava yksilöllisesti.
- Yhteisesiintyvyys tuo haasteita tuen ja kuntoutuksen suunnitteluun. On tärkeä miettiä, mitä tuetaan ja missä ajallisessa järjestyksessä huomioiden lapsen ja perheen voimavarat.
- Oppimisvaikeuksien päällekkäistyminen vaikeuttaa sopivien tukikeinojen löytämistä, sillä mitä useampia päällekkäisiä oppimisen haasteita oppijalla on, sitä vähemmän yleiset opetuksen ”nyrkkisäännöt” pätevät ja sitä yksilöllisempää tukitoimien suunnittelu on.
- Lapsen oppimisvaikeuksien päällekkäistyminen vaatii sekä vanhemmilta että opettajilta aikaa ja huomiota. On mietittävä vaikeuksien taustalla olevia tekijöitä, lapsen tarvitsemaan tukea pitkäjänteisesti sekä myös tarjottava systemaattista tukea.
- Tukitoimilla oltava taitoja ja voimavaroja lisäävä vaikutus

- Koulutuksessa käydään osallistujien kanssa läpi esimerkkejä tukitoimien suunnittelusta erilaisten tapauskuvausten pohjalta.

ETÄTEHTÄVÄ

Koulutuspäivien välillä opiskelijat toteuttavat omassa työssään oppimisvaikeuksien arviointiprosessin ja tekevät siihen liittyen tuen suunnitelman. Jos arviointi on jo tehty, osallistujat suunnittelevat ja mahdollisuuksien mukaan toteuttavat suunnitelmansa. He raportoivat sen ohjaavien kysymysten avulla ja palauttavat raporttinsa ennen toista lähipäivää.

TOINEN LÄHIPÄIVÄ

Toisen lähipäivän aikana osallistujat saavat palautetta tekemistään etätehtävistä ja jakavat toisilleen toimiviksi havaitsemiaan keinoja päällekkäistyneiden oppimisvaikeuksien arvioimiseen ja oppimisen tukemiseen. Kouluttaja vetää yhteen keskeisiä, osallistujien töistä nousseita teemoja ja oman asiantuntemuksensa nojalla keskustelee ja ohjaa tai tarjoaa lisätietoa.

Esimerkkejä toisen lähipäivän aikana käydyistä teemoista osallistujien raporttien pohjalta:

Arviointi:

- Miten laajasti pystyin arvioimaan?
- Mitä muuta tietoa minulla oli käytössäni?
- Millaista yhteistyötä tein muiden kanssa?
- Kuinka selvän kuvan sain arvioinnin perusteella lapsen haasteista ja vahvuuksista?
- Miten vastaisin tiiviisti kahteen peruskysymykseen: Mistä on kyse? Miten tuetaan?
- Mitä haluaisin vielä kysyä?

Case esimerkkejä:

- Tukitoimien suunnittelun lomake kartoituksen apuna
- monitarpeisen oppilaan arviointi
- Päällekkäistyneet oppimisvaikeudet, laaja-alainen oppimisvaikeus vai kehitysviive?
- Avoin alku arvioinnin keinona

Tuen suunnittelu:

- Keskustelua ja ratkaisuja, miten rajalliset resurssit saadaan riittämään
- Tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen tuen keinoja ja toimintamalleja
- Matemaattisten taitojen tukeminen, materiaaleja
- Hahmottamisen vaikeuksien arvioiminen ja taitojen tukeminen
- Yleisiä periaatteita tukemiseen, kun oppimisvaikeudet päällekkäistyvät
- Etenemisen seurannan periaatteet
- Luetun ymmärtämisen ja internetlukutaidon streategioiden harjoittelu

Case-esimerkkejä:

- lukivaikeuden ja ADHD:n päällekkäistyminen
- Oppimisen tukeminen maahanmuuttajataustaisilla lapsilla

- Tunteet ja oppiminen, motivaation tukeminen
- Mitä peruskoulun jälkeen nuorilla, joilla oppimisen vaikeudet ovat päällekkäistyneet?

Lähde: kouluttajat Nina Kultti-Lavikainen ja Riikka Heikkilä, kurssin oppimateriaali ja etätehtävät